Л39

14541—

Український державний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова

На правах рукопису

ЛЕГЕНЬКИЙ Микола Іванович

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОПЕДЕВТИКА ЯК ЗАСІБ ВІДБОРУ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

13.00.01 - теорія та історія педагогіки.

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова
100313360

Київ - 1993.

Київський держ. ун-т
ім. Т.Г. Шевченка
Інститут ім. О.М. Горького
БІБЛІОТЕКА

Дисертація є рукопис.

Робота виконана в Українському державному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова.

Наукові керівники
- кандидат педагогічних наук, професор БУРЛАКА Яків Іванович
- кандидат фізико-математичних наук, професор РАМСЬКИЙ Юрій Савіянович

Офіційні опоненти
- доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України ТХОРЖЕВСЬКИЙ Дмитро Олександрович
- кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник ТИМЕНКО Микола Петрович

Провідна організація - Вінницький державний педагогічний інститут

Захист відбудеться "20" січня 1994 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 113.01.02 в Українському державному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова /252030, м. Київ - 30, вул. Пирогова, 9/.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Українського державного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.

Автореферат розіслано "18" грудня 1993 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради Л. Г. Подоляк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ дослідження грунтується на значимості проблеми педагогічної профорієнтації, відбору та підготовки педагогічних кадрів.

В цьому плані, значимість питань психолого-педагогічної пропедевтики визначається тим, що курс середньої школи, даючи учням знання з основ наук, повинен в той же час бути засобом пропедевтики до здобуття професійної освіти в процесі подальшого навчання. Педагогічні ж спеціальності мають в цьому плані деякі свої специфічні особливості. Поглиблене вивчення в школі предмету майбутньої спеціалізації дає змогу учням підготуватися до засвоєння вузівського курсу і оволодіння предметом майбутнього викладання. Але інший аспект освоєння педагогічної професії - психолого-педагогічна підготовка в школі практично відсутня, що зумовлює помітну односторонність підготовки до навчання в педагогічному вузі. Усуненню подібних протиріч може сприяти використання пропедевтичних можливостей предпрофорієнтаційної роботи.

Деякі аспекти цієї проблеми вивчалися багатьма дослідниками. Переконливо і обгрунтовано доведена необхідність відбору бажаючих обрати професію вчителя - тобто педагогічного професійного відбору (Гоноболін Ф.М., Крутецький В.А., Кузьміна Н.В., Сластьонін В.О., Хмелюк Р.И., Щербаков А.И.). Ці дослідження стали теоретичною базою для наукового аналізу різноманітних аспектів проблеми педагогічної профорієнтації. Проаналізовано психолого-педагогічні основи процесу педагогічної орієнтації (Байко Л.А., Гольдіна С.А., Ніколенко Д.Ф.). Досліджено проблеми системи педагогічної орієнтації (Бритвіхін А.М., Денисяко Л.Д., Жильцов П.А., Зязюн І.А., Мороз О.Г., Тименко М.П.) та педагогічного профвідбору (Голованов С.В., Крутецький В.А., Моргун В.Ф., Недбаєва С.В., Сахаров Б.Ф., Федоришин Б.О., Хмелюк Р.И.). Багато уваги приділяється проблемі формування педагогічної спрямованості (Волкова Н.П., Каспржак А.Г., Сартан Г.М., Сластьонін В.О., Старшиніна С.В., Шелухін Ю.Д. та ін.).

Ефективності функціонування системи педагогічної профорієнтації сприяє наявність різноманітних організаційних форм. В цьому плані досить високі потенційні можливості школи (Вакуленко В.Н., Дибський С.Н., Маслай Г.С.,

Романенко В. П., Сазонова З. Г.). Значно вищими є можливості спільних форм діяльності педагогічних вузів та шкіл, що останнім часом набувають широкого розповсюдження. Аналізу цих форм присвячена значна кількість досліджень. До спільних форм педагогічної профорієнтації відносяться психолого-педагогічні факультативи (Бритвіхін А. М., Ковальова Л. А., Петрушкін С. Ф.), літні або заочні школи та малі академії наук (Жильцов П. А., Лазарєв В. А., Левицький Б. С., Мудрик А. В.), факультети майбутнього вчителя (Абдукарімов Р., Денисяко Л. Д., Козаченко С. И., Райнц Я. Ф.), педагогічні класи (Великий В. М., Волкова Н. П., Єрьомкіна С. В., Михащенко А. Л., Ніколенко Д. Ф., Старшиніна С. В., Сартан Г. Н., Шкіль М. І.), гімназії при педагогічних інститутах та університетах (Каспржак А. Г.).

Однак, поза увагою вчених залишився такий важливий аспект педпрофорієнтації як психолого-педагогічна пропедевтика. Цей аспект досліджено досить неповно. Не виявлено можливостей психолого-педагогічної пропедевтики в процесі реалізації різноманітних форм педагогічної профорієнтації, не визначено вплив психолого-педагогічної довузівської пропедевтики на ефективність загальнопедагогічної підготовки студента, відсутній аналіз існуючих програм педпрофорієнтаційних курсів з точки зору педагогічної пропедевтики.

Тема дисертаційного дослідження: "ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОПЕДЕВТИКА ЯК ЗАСІБ ВІДБОРУ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ".

О б ' є к т о м дослідження є процес педагогічної профорієнтації.

П р е д м е т дослідження: довузівська психолого-педагогічна пропедевтика в системі педагогічної профорієнтації.

М е т а дослідження: визначити педагогічні умови ефективності психолого-педагогічної довузівської пропедевтики.

Г і п о т е з а д о с л і д ж е н н я: Якщо довузівську педпрофорієнтацію здійснювати з урахуванням вимог психолого-педагогічної пропедевтики, то це дозволить підвищити рівень професійного самовизначення учнів, що в кінцевому підсумку забезпечить ефективність їх подальшої загальнопедагогічної підготовки в ВУЗі.

З а в д а н н я дослідження:

- визначити зміст та характер довузівської пропедевтики у відповідності до індивідуально-типологічних особливо-

стей психолого-педагогічної підготовки студентів;

- визначити педагогічні умови підвищення ефективності психолого-педагогічної пропедевтики;

- розробити методичні рекомендації та програми психолого-педагогічної довузівської пропедевтики.

Методи дослідження: узагальнення досвіду педагогічної профорієнтації в КДПІ ім. М.П. Драгоманова, школах м. Києва, області, педагогічний експеримент, анкетування студентів педагогічного інституту з наступною статистичною обробкою отриманих даних, тестування випускників шкіл.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в дисертації:

- конкретизовано поняття довузівської психолого-педагогічної пропедевтики, яка розглядається як ознайомлення учнів з науково обгрунтованою та методично дозованою інформацією, яка по суті своїй є вступом, теоретичною базою для подальшого вивчення психолого-педагогічних дисциплін;

- визначено рівні професійної переконаності студентів у виборі педагогічної професії (1-повна впевненість в правильності педагогічного вибору, 2-наявність деяких сумнівів в правильності вибору; 3-наявність значних сумнівів на межі відмови від професії, 4-повна відсутність педагогічної спрямованості), досліджено динаміку професійної переконаності студентів протягом перших двох років навчання і на основі цього доведено переваги випускників педагогічних класів в плані професійної переконаності;

- введено поняття "психодидактичний комфорт", який розглядається як залежність психологічного самопочуття особистості від сукупності об'єктивних та суб'єктивних факторів, що забезпечують ефективне засвоєння навчального матеріалу без перенавантаження і запобігають можливому негативному впливу навчального процесу на психіку особистості, досліджено особливості психодидактичного комфорту студентів-випускників педагогічних класів, що виявило їх вищу підготовленість, ефективність та усвідомленість засвоєння навчального матеріалу і в той же час деяке зниження інтересу до навчання, що вказує на необхідність врахування рівня пропедевтичної підготовки як критерію диференційованого підходу до студентів в процесі навчання;

- на основі змісту та структури педагогічних здібностей укладено і впроваджено варіант методики виявлення педагогічних нахилів учнів, що орієнтований на специфіку навчального процесу в педагогічних класах та передбачає використання електронно-обчислювальної техніки.

Особистий вклад автора полягає в тому, що в дослідженні:

- запропоновано і апробовано власний варіант програми курсу "Вступ до педагогічної професії"для педагогічних класів, який побудовано шляхом інтеграції вхідних основ знань з педагогіки, психології та професійної інформації і має на меті формування педагогічної спрямованості, педагогічних здібностей та отримання початкової інформації з вказаних питань.

Теоретична значимість дослідження визначається тим, що в дисертації:

- визначено такі педагогічні умови ефективності психолого-педагогічної довузівської пропедевтики: наповнення змісту освіти педагогічних класів психолого-педагогічним пропедевтичним потенціалом, тісний взаємозв"язок пропедевтики з педагогічним профвідбором, максимальна увага залученню учнів педкласів до педагогічної діяльності, надання переваги активним методам навчання, наявність тісного зв"язку між педагогічним класом та відповідним факультетом вузу;

- визначено зміст психолого-педагогічної пропедевтики в структурі навчального процесу педагогічних класів, який побудовано шляхом інтеграції вхідних основ знань з педагогіки, психології та професійної інформації і має на меті формування педагогічної спрямованості, педагогічних здібностей та отримання початкової інформації з вказаних питань;

- уточнено структуру психологічних якостей особистості, що позитивно корелюють з педагогічними здібностями і можуть стати основою для виявлення педагогічних задатків у старшокласників: педагогічна спрямованість (інтерес і любов до дітей, вміння розуміти їх, інтерес до педагогічної роботи та навчання, бажання працювати в сфері педагогічної діяльності, широта інтересів);педагогічно значимі особистісні здібності (організаторські, комунікативні, пізнавальні, дидактичні); педагогічно важливі риси пізнавальних процесів (здатність до зосередження та розподілу уваги, спостережливість, образна

пам'ять, логічність і гнучкість мислення, високий інтелектуальний рівень, педагогічна уява); професійно важливі риси характеру і темпераменту (позитивна "Я"-концепція, врівноваженість, рухливість нервово-психічних процесів, екстравертованість, витримка та самовладання, готовність до прийняття себе та інших); протипоказання.

Практична значимість. Розроблено програму педпрофорієнтаційного курсу для педагогічних класів з урахуванням потреб психолого-педагогічної пропедевтики, розроблено методичні рекомендації, щодо вдосконалення профорієнтаційної роботи в педагогічних класах, укладено варіант експериментальних методик для професійно - педагогічного відбору старшокласників.

Результати дослідження можуть бути використані педагогічними інститутами, педагогічними колективами та окремими викладачами шкіл в роботі з педагогічними класами, шкільними психологами, педпрофконсультантами.

Дослідно - експериментальна робота проводилася на базі фізико-математичного факультету Українського державного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова та педагогічних класів в структурі факультету психолого-педагогічної орієнтації інституту, що функціонують в СШ N 114, 136, 125, 117.

Вірогідність результатів дослідження забезпечується використанням комплексу взаємодоповнюючих методів, що відповідають меті та завданням дослідження, якісною та кількісною обробкою результатів, отриманих в процесі експерименту.

На захист подаються:

- положення про те, що психолого-педагогічна довузівська пропедевтика є важливим фактором ефективності подальшої загальнопедагогічної підготови студента;

- структура психолого-педагогічної довузівської пропедевтики в педагогічних класах загальноосвітніх шкіл, яка включає до себе зміст інтегрованого психолого-педагогічного профорієнтаційного курсу "Вступ до педагогічної професії", позакласну роботу, педагогічну практику, організаційне та методичне забезпечення цієї системи;

- уточнений зміст психологічних якостей особистості, що позитивно корелюють з педагогічними здібностями з огляду на

загальноприйняту в психолого-педагогічних науках структуру особистості.

А п р о б а ц і я і впровадження результатів дослідження. Основні положення та результати дисертації апробовано на республіканській науково-практичній конференції "Вдосконалення роботи по орієнтації молоді на педагогічні професії" (Ніжин, 1991), на науково-методичній конференції, приуроченій 50-річчю Говенського державного педагогічного інституту ім. Д. З. Мануїльського (Рівне, 1990 р.), на науково-практичній конференції "Застосування активних форм та методів в викладанні психолого-педагогічних дисциплін (Ізмаїл, 1991), на міжвузівській науково-практичній конференції "Соціально-психологічні проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя" (Київ, 1992), на звітних наукових конференціях Київського державного педагогічного інституту ім. М. П. Драгоманова (1992-1993р. р.). На основі результатів дисертаційного дослідження розроблено і впроваджено програму курсу "Вступ до педагогічної професії" для педагогічних класів.

Відповідно до поставлених завдань і мети дослідження сформовано с т р у к т у р у дисертації, яка включає вступ, три розділи, висновки, список використаної літератури, додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ.

У вступі обґрунтовується вибір і актуальність теми, сформульована гіпотеза, визначено мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, розкриті теоретична основа, наукова новизна і практичне значення роботи.

У першому розділі "ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ." здійснено аналіз наукових основ та практичного досвіду системи педагогічної профорієнтації в середній школі з точки зору можливостей психолого-педагогічної пропедевтики. Визначено зміст поняття "педагогічна профорієнтація", виходячи з того, що педпрофорієнтація є складовою частиною, що органічно вписується в систему загальної професійної орієнтації. Відзначено, що педагогічна профорієнтація в порівнянні з загальною системою професійної орієнтації має певну специфіку, і в той же час за основними показниками, йде в єдиному руслі профорієнтації. В першу чергу це стосується напрямів педагогічної профорієн-

тації - педагогічної профінформації, педагогічного профвідбору та педагогічної профадаптації.

Важливе місце в системі педагогічної профорієнтації займає психолого-педагогічна пропедевтика. Під психолого-педагогічною пропедевтикою ми розуміємо ознайомлення учнів з науково обгрунтованою та методично дозованою інформацією, яка по суті своїй є вступом, теоретичною базою для подальшого вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Не викликає дискусій твердження про те, що методично правильно організована пропедевтика має вагоме значення для ефективного вивчення курсу. Це змушує нас звернути більш пильну увагу до пропедевтичного аспекту навчання в загальноосвітній школі.

Було здійснено аналіз навчальних програм середньої загальноосвітньої школи з метою виявлення психолого-педагогічного пропедевтичного потенціалу змісту шкільної освіти. Виявлено, що в змісті загальношкільної освіти міститься деяка інформація, що має психолого-педагогічний пропедевтичний потенціал і це необхідно врахувати. Однак ця інформація незначна і позбавлена системності, а отже позбавленою системності буде і пропедевтика, що здійснюється лише на шкільних уроках.

Психолого-педагогічна пропаганда серед школярів ведеться також і в позакласній роботі. Сюди можна віднести такі форми роботи, як гуртки на психолого-педагогічну тематику, предметні гуртки.

В цілому ж можна констатувати, що ефективність роботи з педагогічної профорієнтації, що здійснюється можливостями тільки школи, дещо знижена. Відсутність зв'язку з педагогічними навчальними закладами породжує труднощі, подолати які досить нелегко. Це і слабке наукове та методичне забезпечення, незнання специфіки конкретного педагогічного закладу, складність в підборі кваліфікованих кадрів, що можуть здійснювати ефективне керівництво профорієнтацією в школі.

Аналіз теоретичного аспекту педагогічного профвідбору, визначає важливість проблеми співвідношення цілісного та функціонального підходів .

Представники цілісного підходу (Зязюн І. А., , Кривонос І. Ф., Моргун В. Ф.) розглядають педагогічні здібності як єдину систему, що тісно пов'язана з психологічною структурою особистості і може вивчатися лише в цілому через констатацію

ефективності педагогічної діяльності. Відповідно до цього, в процесі педагогічного профвідбору старшокласників залучають до педагогічної (або частіше імітації педагогічної) діяльності, спостерігаючи за його діями та поведінкою. Такий підхід іноді застосовується комісіями по проведенню співбесід з абітурієнтами вищих навчальних закладів. Він має ряд переваг, але і ряд недоліків. Ефективність виконання елементів дій, що відносяться до педагогічної діяльності, забезпечує наявність більш-менш розвинених педагогічних здібностей. Але якщо розвитку цих здібностей не приділялось належної уваги, то випускник середньої школи може мати педагогічні задатки, що могли б успішно розвиватися в вузі, але не мати педагогічних здібностей, які можна було б продемонструвати перед експертною комісією. Досить відчутно знизити ефективність демонстрації своїх здібностей може напружена (чи навіть стресова) ситуація, в яку потрапляє абітурієнт на співбесіді. И, нарешті, висновки експертної комісії є одномоментним зрізом, а для глибокого і обгрунтованого висновку необхідне спостереження більш-менш розгорнуте в часі.

На думку інших дослідників (Голованов С.О., Кулагін Б.В., Федоришин Б.А) більш ефективним в професійному відборі є функціональний підхід. Очевидно, в цьому є сенс. По-перше, аналізу піддається не рівень сформованості педагогічних здібностей, а наявність психологічних передумов до їх формування. По-друге, наявність експериментальних методик, надійно перевірених, адаптованих, та математичного інструментарію для опрацювання результатів захищає дослідження від впливу суб'єктивного ставлення експертів. І, нарешті, самі обставини тестування в психологічному плані більш сприятливі для психічного стану абітурієнта. Однак, надмірне захоплення цим підходом, може привести до того, що за тестами, рівнями та шкалами загубиться сама особистість абітурієнта. А тому, більш ефективним має бути доповнення функціонального підходу цілісним.

З вищесказаного випливає друга проблема педагогічного профвідбору - це необхідність визначення психічних якостей, що в сумі своїй становлять "психологічну структуру професії" (Б.О. Федоришин). В цьому напрямі успішно вели дослідження та експериментальну проробку проблеми такі вчені як

А. М. Бритвіхін, Ф. М. Гонободін, В. О. Крутецький, Н. В. Кузьміна, Н. Д. Левітов, Т. Г. Маркар'ян, Д. Ф. Ніколенко, М. М. Рубінштейн, В. О. Сластьонін, Р. І. Хмелюк, та інші. Значна увага вказаній проблемі приділяється і в зарубіжній науці. Існує значна кількість досліджень, які встановлюють взаємозв'язок між педагогічними здібностями та окремими рисами особистості. В той же час слід зауважити, що більшість аналізованих робіт спрямована на аналіз вже сформованих педагогічних здібностей, а проблема функціональних основ здібностей, що можуть бути виявленими в підлітковому віці, розроблена ще дещо неповно. З огляду на вказану потребу на основі аналізу ряду педагогічних професіограм та наукових досліджень, присвячених цій проблемі, нами була здійснена спроба визначення системи особистісних якостей, які по суті своїй будуть задатками до педагогічних здібностей. Виявлення наявності чи відсутності подібних рис у старшокласників дає можливість говорити про придатність до педагогічної професії. На нашу думку, загальноприйнята структура особистості може бути основою структури психологічних якостей, що позитивно корелюють з педагогічними здібностями у такому вигляді:

1. Педагогічна спрямованість (інтерес і любов до дітей; вміння розуміти дітей; інтерес до педагогічної роботи та навчання, бажання працювати в сфері педагогічної діяльності; широта інтересів, психолого-педагогічна культура).

2. Педагогічно значимі особистісні здібності (організаторські, комунікативні, пізнавальні та дидактичні).

3. Педагогічно значимі риси пізнавальних процесів (здатність до зосередження та розподілу уваги; спостережливість; образна пам'ять; логічність і гнучкість мислення; відповідний інтелектуальний рівень; педагогічна уява).

4. Професійно важливі риси характеру та темпераменту (позитивна Я-концепція; врівноваженість; рухливість нервово-психічних процесів; екстравертованість; витрика та самовладання; оптимізм; готовність до прийняття себе та інших).

Окрім того, слід визначити протипоказання до педагогічної діяльності (дефекти мови або органів слуху; яскраво виявлена неврівноваженість; афективність; тривожність; реактивність; інтровертованість; психа тенічні риси.

Переважна частина перерахованих якостей може виявлятися

за допомогою експериментальних методик та тестів. Вагоме місце в педагогічному профвідборі має відводитись спостереженню за особистістю. Спостереження допомагає виявити наявність чи відсутність рис, експериментальні методики щодо яких відсутні, та підкріпити і розширити дані тестових досліджень.

У другому розділі "ПРОПЕДЕВТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ СПІЛЬНИХ ФОРМ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКІЛ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ" на основі аналізу досліджень, здійснених В. В. Анісімовою, К. Ш. Ахіяровою, Л. Д. Денисяко, В. Я. Запольським, П. А. Жильцовим, В. М. Сахаровим та іншими висувається положення про те, що в порівнянні з середньою школою значно більші можливості в плані психолого-педагогічної пропедевтики може мати спільна профорієнтаційна робота школи і педагогічного вузу, різноманітні форми якої широко практикуються в сучасних умовах. До вказаних форм в першу чергу слід віднести організацію літніх та заочних шкіл за спеціальністю (математиків, біологів і т. д.), малих академій наук, шкіл юного педагога, психолого-педагогічних факультативів, факультетів майбутнього вчителя, педагогічних класів, гімназій при вузах та ін.

Вказані форми можна умовно згрупувати таким чином:

- психолого-педагогічний факультатив;
- факультет майбутнього вчителя, літні та заочні школи, малі академії наук, школи юного педагога;
- педагогічні класи;
- педагогічні гімназії.

Критерієм подібної класифікації є ступінь включення в профорієнтаційну роботу школи та вузу.

На даний час педагогічними інститутами напрацьовано і узагальнено значний досвід педагогічної профорієнтації, що дозволяє нам проаналізувати цей досвід з точки зору ефективності в галузі психолого-педагогічної пропедевтики.

Робота психолого-педагогічного факультативу полягає в тому, що в школі, починаючи з 7-го класу відбираються групи учнів, які в майбутньому планують обрати професію вчителя. З цією групою шкільними педагогами проводяться факультативні заняття за спеціально розробленою програмою.

Більш ефективно використовувати потенціал вищих навчальних закладів в галузі педагогічної профорієнтації дозволяють такі форми як факультет майбутнього вчителя,

літні та заочні школи, малі академії наук. Визначальною рисою вказаних форм роботи є те, що вони організовуються і здійснюються на базі вищих навчальних закладів.

Факультет майбутнього вчителя (ФМВ) створюється з метою організації педагогічних курсів для старшокласників. Таку форму роботи практикувала і практикують значна кількість вузів. Деякий час подібний факультет в його традиційному варіанті існував і при КДПІ ім. М. П. Драгоманова. Факультет мав очну і заочну форми навчання. Заняття факультету відбувалися 1-2 рази на місяць по вихідних днях. Структура факультету відповідала структурі інституту.

Переваги аналізованих форм роботи виявляються в першу чергу в плані кадрового та методичного забезпечення роботи, ефективності орієнтації на навчання в конкретному навчальному закладі. В той же час необхідно відзначити ряд недоліків, що досить суттєво знижують ефективність педагогічної профорієнтації і психолого-педагогічної пропедевтики.

Навчальна робота проводиться дискретно - чи двічі на місяць, чи протягом канікул. Це не дає можливості забезпечити системність в роботі, сформувати колектив однодумців, глибоко вивчити педагогічні нахили слухачів.

Зосередження роботи тільки на базі вузу приводить до відриву від школи, що також відчутно збіднює профорієнтаційні та пропедевтичні можливості. ФМВ, наприклад, не має можливості організувати шефську роботу з молодшими учнями, використати потенціал педагогічного колективу школи.

І, нарешті, в змісті навчання дуже мало уваги приділяється педагогічній профінформації і особливо - психолого-педагогічній пропедевтиці.

Таким чином, психолого-педагогічна пропедевтична ефективність проаналізованих форм роботи ще явно недостатня.

Закономірним етапом на шляху розвитку системи педагогічної профорієнтації стала поява такої форми роботи як організація в школах педагогічних класів.

Актуальність та перспективність даної форми навчання вайвий раз підкреслює той факт, що до ідеї педагогічних класів майже одночасно прийшли декілька педагогічних вузів, і ця ідея швидко набула широкого розповсюдження одночасно з творчою її інтерпретацією. В даний час організацію

педагогічних класів практикують багато педагогічних вузів. В кожному окремому випадку педагогічні класи мають свої, часом досить значні відмінності, що зумовлені власним баченням проблеми, специфікою вузу, результативністю пошуків нових форм та методів роботи та ін.

Аналіз наукової розробки проблеми педагогічних класів (Волкова Н. П., Каспржак А. Г., Сартан Г. М., Якульський Р. П. та ін.) дозволяє виявити специфіку реалізації в навчальному процесі педкласів головних напрямів професійної орієнтації. Профінформація в педагогічних класах полягає в ознайомленні з специфікою педагогічної діяльності, функціями педагога, вчительськими спеціальностями, шляхами отримання педагогічної професії як взагалі, так і конкретно в УДПУ. Окрім того, профінформація в педагогічних класах доповнюється спеціальною та психолого-педагогічною пропедевтикою. Спеціальна пропедевтика полягає в поглибленому вивченні предмету майбутньої спеціалізації, яке за змістом своїм зорієнтоване на специфіку навчання на конкретному факультеті вузу. Психолого-педагогічна пропедевтика має на меті полегшення та оптимізацію майбутньої загальнопедагогічної підготовки в вузі. Вона за змістом є вступом до психолого-педагогічних наук.

Профдіагностика та профвідбір полягає в діагностуванні та вивченні особистісних якостей, що позитивно корелюють зі здібностями до педагогічної діяльності. В процесі викладання психолого-педагогічого курсу викладач має змогу вивчати учнів шляхом тестування, спостереження, інших експериментальних методів. Широкі можливості для спостережень надає організація пробних уроків та шефської роботи з молодшими школярами в позанавчальний час. І тут слід відзначити одну важливу особливість. Робота з педагогічним класом протягом двох років дає можливість не тільки констатувати відповідий рівень якостей, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю, але і надати індивідуальну допомогу учням в плані самовиховання та розвитку цих якостей, і вже за кінцевим результатом вирішувати питання про рекомендацію випускника класу до педагогічного інституту. При такій постановці питання враховується не тільки наявний рівень розвитку педагогічних здібностей, але і потенційні можливості особистості, які можна розвинути в майбутньому.

Профадаптація в педагогічних класах здійснюється в двох напрямах. Це, по-перше, адаптація до майбутнього навчання в інституті, і, по-друге, адаптація до майбутньої педагогічної діяльності. Ці напрями реалізують також і завдання професійного виховання.

Таким чином, можна говорити про те, що навчання в педагогічних класах допомагає учням більш грунтовно переконатися в правильності вибору педагогічної професії, значно зменшує можливість професійного розчарування в майбутньому. З метою перевірки цього твердження, а також з метою виявлення специфіки формування орієнтації на професію вчителя, нами було проведено анкетування серед учнів педагогічних класів та студентів педагогічного вузу. Анкетування передбачало виявлення рівня і динаміки професійної переконаності студентів та співставлення результатів з формою довузівської підготовки. Відповідно положенню про формування педагогічної спрямованості студентів вузу (Сластьонін В.О., Шелухін Ю.Д.) було визначено рівні професійної переконаності студентів у виборі педагогічної професії (1-повна впевненість в правильності педагогічного вибору, 2-наявність деяких сумнівів в правильності вибору; 3-наявність значних сумнівів на межі відмови від професії, 4-повна відсутність педагогічної спрямованості). Анкетування проводилося протягом чотирьох років серед студентів фізико-математичного факультету КДПІ ім. М.П. Драгоманова та учнів педагогічних класів СШ N114 та 125. Всього анкетуванням було охоплено 254 особи.

Аналіз результатів анкетування дає можливість твердити, що існує залежність між навчанням в педагогічних класах та подальшим формуванням педагогічної спрямованості. Студенти, що навчалися в педагогічних класах, характеризуються в цілому вищим рівнем педагогічної переконаності, позитивним, хоча і дуже незначним, ростом педагогічної спрямованості, в той час, як серед інших студенів цей показник має тенденцію до зниження. Аналіз щільності динамічних показників підтверджує думку про те, що випускники педагогічних класів менше схильні до значних коливань в плані професійної переконаності: 56% з них своєї спрямованості не змінили зовсім, у 24% наявний незначний ріст, а у 20% - незначні зниження. Різкі коливання

відсутні. В той же час 8% інших студентів протягом двох років навчання у вузі значно знизили свою педагогічну спрямованість, а 2% взагалі повну переконаність в правильності педагогічного вибору змінили на абсолютну відсутність педагогічної спрямованості. Окрім того, слід зауважити, що 11% абітурієнтів вже при вступі в інститут були переконані, що педагогічна професія - не для них, в той час, як серед випускників педагогічних класів таких немає.

Як вже зазначалося, значний психолого-педагогічний пропедевтичний потенціал в педагогічних класах має викладання спеціального психолого-педагогічного профорієнтаційного курсу.

Пропедевтична ефективність вказаного курсу значною мірою залежить від його змісту, а, значить, і від програми, за якою здійснюється викладання. В даний час існує декілька програм для педагогічних класів, багато викладачів працює за власними варіантами. Аналіз існуючих програм дає можливість зауважити, що не у всіх випадках належна увага приділяється психолого-педагогічній пропедевтиці.

Перспективною формою педагогічної профорієнтації є також педагогічна гімназія. Хоча вже немало вузів звернулися до цієї форми роботи, однак якісь конкретні практичні висновки робити ще рано. Тільки в окремих випадках випускники подібних гімназій навчаються в вузах, як правило такі навчальні заклади, розпочавши роботу рік-два тому, ще своїх випускників не мають. Таким чином, можливість визначити ефективність цієї форми довузівської пропедевтики, спираючись на результати успішності навчання в вузі гімназистів-випускників, на даний час поки що відсутня. В той же час є деякий досвід, який має потребу в узагальненні та науковому осмисленні.

Аналіз навчальних планів і програм дає можливість говорити і про досить значний психолого-педагогічний пропедевтичний потенціал змісту середньої гімназійної освіти. В першу чергу, це стосується таких предметів як філософія, вступ до спеціальності, педагогічна майстерність.

Таким чином, теоретико-педагогічний аналіз наукового доробку та узагальнення результатів практичної діяльності в галузі психолого-педагогічної довузівської пропедевтики дозволяє виділити педагогічні класи з-поміж усталених форм педагогічної профорієнтації. Однак ці теоретичні висновки

потребують експериментальної перевірки, оскільки в науковому плані дані щодо пропедевтичної ефективності педагогічних класів практично відсутні. Не проводилися дослідження в плані аналізу ефективності загальнопедагогічної, спеціальної та загальної підготовки випускників педагогічних класів. А зазначена ефективність якраз і буде найбільш вагомим критерієм оцінки можливостей педагогічних класів в плані психолого-педагогічної пропедевтики. Немає даних щодо особливостей впливу різних форм педагогічної профорієнтації в педагогічних класах (і в першу чергу - педпрофвідбору) на успішність психолого-педагогічної пропедевтики. Окрім того, слід зауважити, що аналіз програм педагогічних класів виявив слабкий рівень врахування вимог психолого-педагогічної пропедевтики.

В третьому розділі "УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОПЕДЕВТИКИ В ПРОФІЛЬНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ КЛАСАХ" подано опис та аналіз результатів констатуючого та формуючого експериментів з метою виявлення доцільності психолого-педагогічної довузівської пропедевтики в педагогічних класах а також шляхів підвищення ефективності цієї підготовки. Структура дослідження відзначається наявністю констатуючого та формуючого педагогічного експерименту. Метою констатуючого експерименту був аналіз ефективності загальнопедагогічної підготовки студентів, що навчалися в педагогічних класах, в порівнянні з ефективністю навчання інших студентів. Формуючий експеримент полягав у наповненні змісту, форм і методів навчання в педагогічних класах психолого-педагогічною пропедевтикою. Експеримент проводився на базі фізико-математичного факультету КДПІ ім. М. П. Драгоманова та педагогічних класів СШ N 114, 136, 125 м. Києва.

Аналіз успішності полягав у співставленні різних сторін ефективності загальної, спеціальної і психолого-педагогічної успішності студентів-випускників педагогічних класів та інших студентів. Аналіз проводився в трьох напрямках: загальна успішність, успішність з психолого-педагогічних дисциплін, успішність з дисциплін майбутньої спеціалізації. В цілому було проаналізовано результати академічної успішності 368 студентів, з них 77 - випускники педагогічних класів. Загальні результати аналізу представлені в таблиці N 1.

Таблиця N1.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АКАДЕМІЧНОЇ УСПІШНОСТІ ВИПУСКНИКІВ ПЕДАГОГІЧНИХ КЛАСІВ

	Загальна успішність	Успішність з пед. дисцип.	Успішність з проф. дисцип.
Випускники педкл.	4.01	4.31	3.88
Інші студенти	3.85	4.17	3.72
Показн. ефекти. н	+0.16	+0.14	+0.16

Аналіз даних, представлених в таблиці, дає змогу констатувати більш високий показник успішності випускників педагогічних класів. Це стосується як загальної успішності, так і ефективності загальнопедагогічної підготовки та оволодіння профільними дисциплінами. Окрім того, з року в рік ці показники мають тенденцію до зростання, в той час, як серед інших студентів ця тенденція має негативний характер. Це дає підстави для аргументованого твердження про наявність стійкого взаємозв'язку між довузівською пропедевтикою в педагогічних класах та ефективністю навчання в інституті. В той же час деякі показники, що стосуються загальнопедагогічної підготовки, привертають більш пильну увагу. Це, насамперед, стосується порівняльного показника ефективності загальнопедагогічної підготовки випускників педагогічних класів. Він в цілому позитивний, але є нижчим за аналогічний показник загальної та спеціальної підготовки. Хоча в той же час позитивний і досить високий показник динаміки ефективності загальнопедагогічної підготовки (+0.13) говорить про успішність подолання вказаної негативної тенденції.

З метою виявлення джерел та особливостей психолого-педагогічної довузівської пропедевтики нами було проведено анкетування серед студентів 2 - 3 курсу фізико-математичного факультету (221 чол.). Зміст анкети полягав в тому, що респондент в довільній формі мав оцінити свою довузівську підготовку з педагогіки та психології та вказати джерело отриманих знань.

Порівняльний аналіз інформації, отриманої за допомогою анкетування, дає змогу підкреслити важливу роль педагогічних класів в галузі психолого-педагогічної пропедевтики. Всі без винятку випускники педагогічних класів відзначили наявність психолого-педагогічних знань до вступу в вуз, вказали навчання в педагогічних класах як головне джерело отримання психолого-педагогічної інформації в довузівський період. В той же час 22% інших студентів не вказали ніяких шляхів психолого-педагогічної пропедевтики, оскільки до вступу в вуз вони не мали ніякого уявлення про педагогіку і психологію. Інші студенти вказують на науково-педагогічну літературу як головне джерело отримання інформації, в той же час зауважуючи на деяку безсистемність знань, отриманих цим шляхом. Зауваження щодо безсистемності отриманих знань стосується і переважної більшості інших джерел, вказаних в анкетах. Але слід зауважити, що випускники педагогічних класів дуже малу увагу приділили таким джерелам отримання знань як роботі з науково-педагогічною літературою та спостереженню за педагогічним процесом. Хоча респонденти і не були обмежені кількістю варіантів, все ж тут відповідь, як правило, була однозначна: педагогічні класи. З одного боку це зайвий раз підкреслює ефективність психолого-педагогічної пропедевтики в педагогічних класах, а з іншого, вказує на необхідність більш широкого практикування в навчальному процесі педагогічних класів таких форм роботи як самостійне опрацювання літературних джерел, спостереження за педагогічним процесом, залучення до участі в ньому.

Окрім того, нами було проведено дослідження індивідуальних особливостей навчання студентів в плані психодидактичного комфорту (термін наш - М.Л.). Під психодидактичним комфортом ми розуміємо залежність психологічного самопочуття особистості від сукупності об'єктивних та суб'єктивних факторів, що забезпечують ефективне засвоєння навчального матеріалу без перенавантаження і запобігають негативному впливу навчального процесу на психіку особистості. Для визначення рівня психодидактичного комфорту ми користувалися такими критеріями як інтерес до отримання знань; переконаність в потрібності знань, що засвоюються, для майбутньої педагогічної діяльності; ефективність засвоєння; підготовленість до вивчення конкретної дисципліни.

Аналіз результатів анкетування вказує на деяку невідповідність між академічною успішністю та психодидактичним комфортом випускників педагогічних класів. Більше того, за деякими критеріями випускники педагогічних класів відчувають себе менш комфортно, ніж інші студенти. І це при тому, що за самооцінкою довузівська підготовленість випускників педкласів, як загальна, так і психолого-педагогічна значно перевищує підготовленість інших студентів. Досить низько оцінюють випускники педкласів ефективність засвоєння предметів. І це при наявності високої академічної успішності. Значною є різниця між показниками на початку та по закінченню вивчення предметів. Ди аміка психодидактичного комфорту випускників педагогічних класів за деякими критеріями негативна. Особливо це стосується інтересу до навчання. Розпочинаючи навчання з високим інтересом та переконаністю в потрібності знань для майбутньої професії, випускники педкласів з часом втрачають ці переконання. В той же час у інших студентів протягом навчання формується інтерес, переконаність в потрібності навчання, росте ефективність. Особливо це стосується психолого-педагогічних дисциплін.

Особливості функціонування навчального процесу в педагогічних класах вимагають тісного зв'язку між психолого-педагогічною пропедевтикою та педагогічним профвідбором. Адже профвідбір буде здійснюватися більш ефективно за умови свідомого ставлення до особистісних якостей, що вивчаються і формуються. А психолого-педагогічна пропедевтика якраз і забезпечує свідоме ставлення до таких понять як особистість і її структура, здібності, педагогічні здібності та інших, що включаються в загальну структуру педагогічних нахилів. А з іншого боку, процес діагностування забезпечить більшу зацікавленість, активність та усвідомленість вивчення основ психолого-педагогічних наук.

Проведений нами формуючий експеримент включав створення системи діагностування педагогічних здібностей та їх корекції як однієї з умов підвищення ефективності психолого-педагогічної пропедевтики в педагогічних класах.

Практично всі методи діагностування особистісних якостей, що позитивно корелюють з педагогічними здібностями, ефективно програмуються. Це дало змогу використання обчислю

вальної техніки. Відповідно цього було розроблено пакет програм "Педагогічні нахили", який є алгоритмізованим варіантом проаналізованої методики. Мова програмування - "MSX-BASIC" для комп'ютерів типу "JAMANA MSX-2". Програмою передбачено здійснення індивідуального тестування, автоматичне підрахування результатів та збереження їх на зовнішньому магнітному носієві. Протягом чотирьох років було протестовано 167 учнів педагогічних класів.

Експериментальним шляхом було перевірено прогностичну валідність батареї тестів. Критерієм для порівняння стала загальна та психолого-педагогічна успішність випускників педагогічних класів в інституті (випускники педкласів, що свого часу проходили тестування, навчаються зараз на 1 - 3 курсах фізико-математичного та деяких інших факультетів). Встановлено, що коефіцієнт кореляції між результатами тестування і подальшою успішністю з психолого-педагогічних дисциплін становить 0.79, загальною успішністю - 0.69. Таким чином, можна говорити про високу прогностичну цінність тестів в плані загальнопедагогічної підготовки і дещо нижчу, але також високу, в плані загальної успішності.

Як вже зазначалося, випускники педагогічних класів характеризуються високим рівнем успішності як загальної, так і з психолого-педагогічних та спеціальних предметів. В той же час в плані особистісному процес навчання приносить їм психологічний дискомфорт. Однією з можливих причин цього є неврахування потреб психолого-педагогічної пропедевтики в навчальному процесі педагогічних класів.

Виходячи з цього, нами було здійснено формуючий експеримент, який полягав в організації змісту навчального процесу в педагогічних класах з урахуванням потреб психолого-педагогічної пропедевтики. Експериментальну групу становили учні педкласів СШ N 114, контрольну - учні фізико-математичних педагогічних класів інших шкіл. Експеримент проводився протягом 1989 - 1993 років.

Було розроблено спеціальну програму педпрофорієнтаційного курсу, яка на рівні авторської впроваджувалась нами в навчальний процес педагогічного класу СШ N 114.

Ця програма пропонує нову назву курсу "ВСТУП ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ" і має вигляд інтегрованого курсу, до

якого включені пропедевтичні основи знань з педагогіки і психології та профорієнтаційна інформація.

Велика увага приділяється практичним заняттям, на які відводиться близько 60% базового компоненту. На практичних заняттях широко застосовуються тести та експериментальні методики по визначенню тих чи інших компонентів педагогічних здібностей, ділові ігри, моделювання та аналіз педагогічних ситуацій, тощо. Програма передбачає тісний взаємозв'язок з позакласною виховною роботою та організацією педагогічної практики (виховної - в канікулярний період; виховної-шефської в молодших класах; навчальної).

Для перевірки результатів формуючого експерименту було здійснено порівняльний аналіз успішності експериментальної та контрольної груп. Результати аналізу представлені в табл. N 2.

Таблиця N 2.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АКАДЕМІЧНОЇ УСПІШНОСТІ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ТА КОНТРОЛЬНОЇ ГРУП

	Загальна успішність	Успішність з пед. дисцип.
Експериментальна група	4.14	4.54
Контр. група - вип. педкласів	3.98	4.27
Контр. група - інші студенти	3.85	4.17

Аналіз результатів, представлених в таблиці, підтверджує думку про те, що введення психолого-педагогічної пропедевтики в зміст освіти педагогічних класів суттєво вплинуло на стан ефективності загальнопедагогічної підготовки студентів. Випускники педагогічних класів, в яких проводився експеримент, в цілому відрізняються кращою успішністю як загальносвітньою, так і (особливо) психолого-педагогічною.

Також результати експерименту перевірялися шляхом виявлення рівня психодидактичного комфорту студентів експериментальної групи і порівняння з відповідними показниками в контрольній групі. Відповідно розроблених нами критеріїв,

було визначено 4 рівні психодидактичного комфорту (1-високий, що характеризується практично повною відсутністю негативного впливу навчального процесу на психіку особистості; 2-середній, що характеризується наявністю незначного дискомфорту, що дещо знижує ефективність навчальної діяльності; 3-низький, визначається наявністю значного дискомфорту і утруднень в навчальній діяльності практично по всім критеріям; 4-дуже низький на межі відсутності відчуття комфортності, стресова ситуація, дуже низькі навчальні можливості. Результати аналізу подані в таблиці N 3.

Таблиця N 3.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РІВНЯ ПСИХОДИДАКТИЧНОГО КОМФОРТУ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ТА КОНТРОЛЬНОЇ ГРУП В ГАЛУЗІ ДИСЦИПЛІН ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЦИКЛУ

	інтерес		потрібн.		ефективн.		під-гот.	заг. реа-т		заг. реа.
	А	В	А	В	А	В		А	В	
Експер. гр.	1.56	1.68	1.60	1.60	1.98	1.94	1.88	1.71	1.73	1.74
Конт. гр.	2.13	2.19	1.72	1.74	2.36	2.33	2.29	2.06	2.07	2.11
Показник	+0.59	+0.51	+0.12	+0.14	+0.38	+0.39	+0.41	+0.35	+0.34	+0.37

Примітка: А- стан психодидактичного комфорту на початку вивчення предмету, В- по закінченню вивчення.

Порівняльний аналіз стану психодидактичного комфорту дав змогу встановити, що і тут помітні позитивні зміни. В порівнянні з студентами контрольної групи, студенти експериментальної групи в цілому почуваються себе більш комфортно. І найбільш це стосується психолого-педагогічних дисциплін. Випускники експериментальної групи значно вище оцінюють свою довузівську підготовленість до загальнопедагогічної підготовки (і це в порівнянні з іншими випускниками педагогічних класів). Значно вищий інтерес до навчання, висока ефективність засвоєння змісту навчальних дисциплін, дещо нижча, але також висока переконаність в потрібності навчання. Все це дає підстави говорити про те, що експеримент приніс позитивні

результати. В той же час, слід відзначити, що негативну тенденцію в плані динаміки психодидактичного комфорту випускників педкласів повністю перебороти не вдалося. На нашу думку, це слід віднести на рахунок недиференційованого підходу в вузі до студентів з різним рівнем пропедевтичної підготовки.

Аналізуючи результати експерименту в цілому, слід зазначити, що і констатуючий, і формуючий експерименти виявили вищий рівень випускників педагогічних класів в плані загальнопедагогічної та академічної вузівської підготовки. А це, в свою чергу, є переконливим аргументом в плані наявності чіткої позитивної залежності між довузівською психолого-педагогічною пропедевтикою в педагогічних класах та ефективністю подальшої загальнопедагогічної підготовки в вузі.

У заключній частині дисертації узагальнюються теоретичні висновки і висловлюються практичні пропозиції, спрямовані на посилення пропедевтичної ефективності навчального процесу в педагогічних класах.

Підсумки проведеного дослідження свідчать, що мета дослідження досягнута, гіпотеза підтверджена, вирішені його завдання. Все це дозволило сформулювати такі висновки.

Значне місце в системі педагогічного професійного відбору посідає психолого-педагогічна довузівська пропедевтика. Теоретичний аналіз вказаної проблеми дозволив визначити психолого-педагогічну довузівську пропедевтику як ознайомлення учнів з науково обгрунтованою та методично дозованою інформацією, яка по суті своїй є вступом, теоретичною базою для подальшого вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Окрім того, аналіз виявив недостатню наукову розробку вказаної проблеми, що в першу чергу виявилося в відсутності досліджень специфіки впливу довузівської психолого-педагогічної пропедевтики на подальшу загальнопедагогічну підготовку в вузі. З огляду на це, нами було здійснено дослідження специфіки та індивідуально-типологічних особливостей загальнопедагогічної підготовки студентів, яке полягало в вивченні та співставленні академічної успішності, рівня психодидактичного комфорту та впевненості в правильності вибору педагогічної професії. Результати дослідження виявили значні переваги в цьому плані випускників педагогічних класів. Окрім того, під час анкетування абсолютна більшість випускників педагогічних класів

вказало на навчання в них як на головне джерело отримання пропедевтичної психолого-педагогічної інформації. Це дозволяє стверджувати, що психолого-педагогічна довузівська пропедевтика є важливим фактором ефективності загальнопедагогічної підготовки студента. В той же час було відмічено і деякі аспекти загальнопедагогічної підготовки випускників педагогічних класів, які потребували поліпшення. В першу чергу, це стосується рівня психодидактичного комфорту, який ми розглядаємо, як залежність психологічного самопочуття особистості від сукупності об'єктивних та суб'єктивних факторів, що забезпечують ефективне засвоєння навчального матеріалу без перенавантаження і запобігають можливому негативному впливу навчального процесу на психіку особистості. Дослідження особливостей психодидактичного комфорту студентів-випускників педагогічних класів виявило їх вищу підготовленість, ефективність та усвідомленість засвоєння навчального матеріалу і в той же час - деяке зниження інтересу до навчання. Усунення подібних протиріч стало метою формуючого експерименту.

Наповнення змісту освіти в педагогічних класах психолого-педагогічним пропедевтичним потенціалом та впровадження відповідних змісту форм і методів роботи дозволило суттєво поліпшити стан пропедевтики і помітно оптимізувати майбутню загальнопедагогічну підготовку в вузі. Це стосується як високої успішності з психолого-педагогічних дисциплін, так і оптимального рівня психодидактичного комфорту.

Важливою умовою ефективності психолого-педагогічної довузівської пропедевтики є тісний взаємозв'язок між отриманням вступних психолого-педагогічних знань і педагогічним профвідбором. Більш ефективному дійсненню профвідбору сприяє залучення старшокласників до педагогічної діяльності та використання укладеної на базі уточненої структури педагогічних здібностей, система методик діагностування, що обґрунтовувалася і впроваджувалася в дослідженні.

Таким чином, до умов ефективності психолого-педагогічної довузівської пропедевтики можна віднести такі: наповнення змісту освіти педагогічних класів психолого-педагогічним пропедевтичним потенціалом, тісний взаємозв"зок пропедевтики з педагогічним профвідбором, максимальна увага залученню учнів педкласі до педагогічної діяльності, надання переваги

активним методам навчання, наявність тісного зв"язку між педагогічним класом та відповідним факультетом вузу;

Теоретичні і практичні результати дослідження дозволяють стверджувати, що впровадження в навчальний процес педагогічних класів системи психолого-педагогічної пропедевтики, яка включатиме інтегрований зміст курсу "Вступ до педагогічної професії", позакласну роботу, педагогічну практику, організаційне та методичне їх забезпечення сприяє підвищенню ефективності подальшої загальнопедагогічної підготовки та формуванню стійкої педагогічної спрямованості майбутніх вчителів.

Основні результати дисертаційного дослідження висвітлені в таких публікаціях автора:

1. Про розробку курсу "Технологія виховного процесу". Тези доповідей науково-методичної конференції, приуроченої 50-річчю Ровенського державного педагогічного інституту ім. Д.З. Мануїльського. - Рівне, 1990. - с. 24-25 (у співавторстві).

2. Педагогічні класи як шлях до вибору професії. Вдосконалення роботи по орієнтації молоді на педагогічні професії: Тези доповідей республіканської науково-практичної конференції. - Ніжин, 1991 . - с. 94-95.

3. Ознайомлення учнів педагогічних класів з психолого-педагогічними науками. Застосування активних форм та методів в викладанні психолого-педагогічних дисциплін: Тези доповідей науково-практичної конференції. - Ізмаїл, 1991. - с. 9-10.

4. Педагогічні класи як засіб пропедевтики до навчання в педагогічному вузі. Соціально-психологічні проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя: Тези доповідей і повідомлень міжвузівської науково-практичної конференції. - Київ, КДПІ, 1992. - с. 27-28.

Підписано до друку 15.12.[illegible]/
Підписано до друку 16.12.1993р. Об.1.2. Формат 60х84 1/16.
Друк офсетний. Тир.100. Зам.374. Безплатно.

6. АТЕИЗМ И РЕЛИГИЯ В СОЦИАЛИСТИЧЕСКОМ ОБЩЕСТВЕ

ые основы политики КПСС по отношению к церкви и верующим. Формирование научно-ма-ического мировоззрения — программная задача стической партии. К. Маркс, Ф. Энгельс, В. И. Ле-реодолении религии в ходе революционного ования общества, в процессе коммунистического ства. Принцип подчинения борьбы с религиоз-ежитками задачам борьбы за социализм и ком-Критика оппортунистически-примиренческого о-анархистского отношения к религии, церкви, м. Основные документы КПСС по вопросам